

Osobnost Jana Husa

Mgr. Dušan Coufal, Th.D

*Dr. Dušan Coufal absolvoval v letech 1998-2012 evangelickou teologii na Evangelické teologické fakultě UK v Praze. V roce 2014 tamtéž dokončil doktorské studium historické teologie s disertační prací *Polemika o kalich mezi teologií a politikou 1414-1431* (publikováno Praha 2012; oceněno jako třetí nejlepší monografie Univerzity Karlovy za rok 2012). Dále studoval na univerzitách v Heidelbergu, Vídni a Erlangen. Od roku 2007 působí v editorském kolektivu latinských spisů Jana Husa při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde spolupracoval na vydání Husova univerzitního výkladu Žalmů (Turnhout 2013). V současnosti tamtéž připravuje k vydání některé Husovy texty z období kostnického koncilu. Zároveň roku 2014 získal dvouleté postdoktorské stipendium v Centru medievistických studií při Filosofickém ústavu Akademie věd České republiky v Praze. K jeho badatelským důrazům patří pozdně středověké latinské písemnictví, univerzitní vzdělanost, církevní dějiny a česká reformace.*

Záměrem tohoto příspěvku je přiblížit Jana Husa jako dějinytvornou osobnost. Načrtne klíčové okamžiky jeho života, připomeneme některá jeho díla a poté se podrobněji zastavíme u základních pojmů jeho teologického myšlení, z nichž za ústřední považujeme kategorii pravdy (*veritas*). Nejprve tedy k tomu, kdo byl Jan z Husince.

I.

Jako v případě mnoha jiných historických osobností o mládí Jana Husa toho mnoho nevíme.¹ Nejspíše se narodil na počátku 70. let 14. století v jihočeském Husinci blízko Prachatic. Pocházel z chudých, patrně selských poměrů, to mu ale nebránilo, aby si záhy osvojil elementární znalost latiny na některé z blízkých farních škol. Pro budoucí formování jeho osobnosti bylo ovšem klíčové, že asi v druhé polovině 80. let odešel na vyšší, univerzitní studia do Prahy.

Hus byl dobrý student. Již roku 1396 se stal mistrem svobodných umění a o dva roky později i plnoprávným učitelem na artistické fakultě, která vyučovala základní obory středověké vzdělanosti. Zároveň nejspíše roku 1398 zahájil vyšší studia teologická.

Pražská univerzita, nejstarší na sever od Alp, byla tehdy na vrcholu své slávy a pedagogické činnosti. Tvořily ji tři fakulty (artistická, medicínská a teologická) a jako celek se spravovala podle čtyř samosprávných korporací, tzv. národů. Tři z nich byly uskupeními vesměs německého jazyka (národy bavorský, saský a polský), čtvrtá byla korporace česká.²

Také díky univerzitě byla tehdy Praha centrem náboženského života a volání po obnově církve. Nositeli reformního zápalu byli především kazatelé. Ještě za vlády Karla IV. se velké pozornosti těšil zvláště z Rakouska pocházející augustinián Konrád Waldhauser († 1369). Podobně oblíbeným byl i bývalý člen císařské kanceláře, Moravan, Milíč z Kroměříže († 1374), jehož program církevní a společenské reformy spočíval zejména v tom, aby jednak kazatelé odhalovali a kárali duchovní pokrytectví všeho druhu a aby laici měli možnost častého přijímání svátosti oltářní. Milíčovo dědictví nesl dál kněz Matěj z Janova († 1393), mistr pařížské Sorbonny, který svým rozsáhlým dílem *Pravidla Starého a Nového zákona* ovlivnil následnou generaci husitských intelektuálů a inspiroval je mimo jiné k obnovení laického přijímání eucharistie pod obojí způsobou.³

Jan Hus se k těmto významným osobnostem pražské církevní a společenské reformy přihlásil především jako kazatel. Poté co byl nejspíše roku 1400 vysvěcen na kněze, nejdříve

¹ Pokud není uvedeno jinak, v tomto oddíle reflektujeme převážně výklad a prameny shromážděné v publikacích Václav NOVOTNÝ, M. Jan Hus. Život a učení I/1–2, J. Laichter: Praha, 1919–1921; Jiří KEJŘ, Husův proces, Vyšehrad: Praha, 2000; František ŠMAHEL, Jan Hus, Argo: Praha, 2013; Ota PAVLÍČEK, The Chronology of the Life and Work of Jan Hus, in: František ŠMAHEL, id. (edd.), A Companion to Jan Hus, Brill: Leiden – Boston, 2015, pp. 9–68.

² Srov. Jiří STOČES, Pražské univerzitní národy do roku 1409, Karolinum: Praha, 2010.

³ Nověji k těmto pražským reformním autorům a kazatelům 14. století zvl. Olivier MARIN, L'archevêque, le maitre et le dévot. Geneses du mouvement réformateur pragois. Années 1360–1419, Honoré Champion: Paris, 2005.

příležitostně kázal ve staroměstském kostele sv. Michala. Přelomové však bylo jeho jmenování kazatelem a správcem Betlémské kaple roku 1402. Jednak to znamenalo stálé hmotné zajištění, ale také možnost zprostředkovat lidem své pojetí evangelia. Za dobu deseti let, kdy zde působil, přednesl hrubým odhadem 3500 kázání. Z Husovy kazatelské činnosti se dochovalo 14 kazatelských sbírek (postil), plus četná samostatná kázání. Protože se většinou jedná o zpětně redigované texty autora se záměrem je poskytnout co nejširšímu okruhu čtenářů, jsou psány latinsky, jinak ovšem kaple byla zřízena ze soukromých prostředků pro ty, kteří toužili poslouchat slovo Boží v českém jazyce, v němž byla kázání také pronášena.⁴

Neméně osudové bylo ovšem pro Jana Husa setkání s dílem anglického profesora filozofie a teologie Jana Wyclifa († 1384). Jeho spisy se do Čech dostávaly postupně od konce 14. století, přičemž významnými kolportéry byli studenti vracející se ze studií v Oxfordu. Vedle jeho extrémního filozofického realismu nejvíce pozornosti a zároveň odporu ze strany církve budily Wyclifovy názory na eucharistii, církevní majetek a vůbec na vztah světské a církevní moci.⁵

Nejprve byla v Praze známa Wyclifova díla filozofická, která vzbudila pozitivní zájem u dvou vůdčích osobností české univerzitní obce Stanislava ze Znojma a Štěpána z Pálče. Korpus Wyclifových teologických spisů se do Prahy dostal nejspíše až na samém počátku 15. století. Z nich roku 1403 slezský mistr Jan Hübner vybral 45 článků (respektive 21, neboť 24 z nich bylo již staršího data), které měl za pohoršlivé a bludné, a předložil je k posouzení pražské metropolitní kapitule, která je obratem postoupila pražské univerzitě. Ta v plném shromáždění svých mistrů jejich zastávání zakázala.

Hus univerzitní spor o Wyclifa zatím pozoroval spíše zpovzdálí. Měl plno práce v Betlémě, s kázáními na pravidelných synodách kléru a na univerzitě. Na teologické fakultě se stal roku 1404 bakalářem a začal zde podle zvyklostí vykládat Biblii, nejprve sedm tzv. kanonických epištol a posléze christologické žalmy 110–119. Již při této biblické práci se Hus netajil vědomím, že k následování Krista a jeho apoštolů náleží utrpení.⁶ Jako teolog se ale především projevil při navazujícím povinném výkladu tehdejší učebnice teologie, *Sentencií* Petra Lombardského († 1160). Celkovým vyzněním je Husův komentář výrazně augustinský.⁷

Vůdcem pražské reformní skupiny se Jan Hus stal v druhé polovině roku 1408, kdy se výše zmíněný Stanislav ze Znojma v doprovodu Štěpána z Pálče odebral ke kuriálnímu soudu do Itálie. Prvním výrazným úspěchem celé skupiny bylo, že král Václav IV. s ohledem na své politické zájmy vydal v lednu 1409 zvláštní mandát, zvaný později *Dekret kutnohorský*, jímž na univerzitě změnil poměr hlasů ve prospěch českého národa tak, že nyní měly při správě univerzity zbylé národy hlas pouze jeden a český národ hlasy tři. Bezprostředním důsledkem tohoto bezprecedentního kroku byl odchod asi 700 až 800 studentů a profesorů z Prahy na obecná učení v okolních zemích. Nejvíce jich zamířilo na nově založenou univerzitu v Lipsku.⁸

Do otevřeného konfliktu s představiteli místní církve se ovšem Hus a jeho stoupenci dostali až poté, co arcibiskup Zbyněk nařídil, aby všichni, kdo vlastní opisy Wyclifových knih, je odevzdali církevním úřadům. Vzniklý spor se dostal až k „pisánskému“ papeži Alexandrovi V., který dal ovšem pražskému arcibiskupovi za pravdu a navíc zakázal v Čechách a na Moravě kázání v soukromých kaplích, tedy právě i v Betlémě. I přes Husovo odvolání k papeži „lépe informovanému“, nechal arcibiskup 16. července 1410 knihy spálit a nad Husem a dalšími apelanty vyhlásil klatbu. Kardinál Oddo Colonna, který měl u kurie celý spor na starosti, Husovi přikázal, aby se osobně dostavil do Říma k soudu. Na důvody Husových

⁴ K Husovi jako kazateli nověji Pavel SOUKUP, *Jan Hus*, Kohlhammer: Stuttgart, 2014, pp. 24–42; id., *Jan Hus as a Preacher*, in: *A Companion to Jan Hus*, pp. 96–129.

⁵ K transferu Wyclifových děl do Čech nověji Michael VAN DUSSEN, *From England to Bohemia: heresy and communication in the later Middle Ages*, Cambridge university press: Cambridge, 2012, zvl. pp. 63–111.

⁶ Dušan COUFAL, *Neznámý postoj Jana Husa k mučednictví v jeho Enarratio Psalmorum (cca 1405–1407): Na cestě do kruhu zemských svatých*, in: *Časopis Matice moravské* 129 (2010), pp. 241–257; k Husově biblickém lektorátu na univerzitě nověji id., *Einleitung*, in: *Iohannes Hus, Enarratio Psalmorum, Magistri Iohannis Hus Opera omnia* 17, *Corpus christianorum – continuatio mediaevalis* 253, edd. J. NECHUTOVÁ et alii, Brepols: Turnhout, 2013, pp. ix–lxviii.

⁷ Srov. Stephan E. LAHEY, *The Sentences Commentary of Jan Hus*, in: *Companion to Jan Hus*, pp. 130–169.

⁸ Martin NODL: *Dekret kutnohorský*, Praha: Lidové noviny 2010.

advokátů, proč tak nemůže učinit, kardinál nedbal a pro nestání i on koncem zimy 1411 Husa exkomunikoval.

Skutečně do úzkých se ale betlémský kazatel dostal až roku 1412, kdy se postavil na odpor odpustkové bule nového papeže Jana XXIII., již pontifik hodlal získat finanční prostředky na vedení války proti neapolskému králi Ladislavovi. To proti Husovi popudilo krále Václava IV. a zároveň i jeho kolegy z českého národa, teology Stanislava ze Znojma a Štěpána z Pálče. Současně došlo k zostření klatby, které koncem července 1412 nad ním vyhlásil italský kardinál Petr di Stephaneschi. Hus na to reagoval tím, že veřejně v době konání pravidelné říjnové synody za jediného spravedlivého soudce své pře označil Ježíše Krista.

Nyní byl již Hus v důsledku církevních trestů skutečně donucen opustit betlémskou kazatelnu a odejít z Prahy. I když až do Velikonoc 1413 se sem na delší dobu vracel, nakonec se přece jen uchýlil pod ochranu svých šlechtických přátel na jihočeský a západočeský venkov. Odtud vedl nejenom další literární bitvy se svými odpůrci, ale zamýšlel se hlouběji i nad tím, jak křesťanskou zvěst a podle ní formovaný život přiblížit prostým lidem, kteří nevládnou latinou buď dobře, nebo vůbec. Tak se například zrodily česky psané Husovy výklady základních křesťanských textů (*Výklady na vieru*), jeho *Česká nedělní postila* nebo *Knížky o svatokupectví*.⁹

Na jaře roku 1414 začala patová situace v Husově kauze směřovat k průlomům. Přední postava mezinárodní politiky budoucí římsko-německý král Zikmund Lucemburský mu nechal doručit pozvání na chystaný koncil do Kostnice. Učinil tak proto, že si od koncilu sliboval nejenom odstranění rozpolcení církve (*causa unionis*) a provedení její reformy (*causa reformationis*), ale i vyřešení sporných věcí víry (*causa fidei*), čili i Husovy kauzy.¹⁰ Mistr Jan po jistém váhání královo pozvání přijal a na pobyt v Kostnici si předem připravil několik obranných projevů. Vedle *Řeči o pokoji* (*Sermo de pace*) to bylo osvětlení jeho víry (*De fidei sue elucidacione*) nebo také scholasticky vedený důkaz, že ke správě bojující (pozemské) církve stačí norma Kristova zákona (*De sufficiencia*). Hus věřil v možnost veřejného slyšení na koncilu a zdůraznil to i v listu králi Zikmundovi, kde mu připomněl jeho slib bezpečného glejtu. Do Kostnice se odebral ze západočeského hradu Krakovce 11. října 1414.

Betlémský kazatel dorazil do místa koncilu bez problémů, ale již 28. listopadu přišel zlom, neboť byl z popudu papežových kardinálů a především svých českých odpůrců zatčen. Nic nepomohly stížnosti jeho šlechtických ochránců, že tím došlo k zneuctění králova majestátu, když nebylo dbáno Husova glejtu. Navíc poté, co Zikmund dorazil na Štědrý den do Kostnice a přistoupil na to, že otázky víry jsou přednější než moc jeho glejtu, se tyto protesty ukázaly marnými docela. Speciálně ustavená komise k vyšetření Husovy kauzy mu postupně předložila řadu žalobních článků, neboli bludných tezí, vybraných údajně z jeho děl i prací Jana Wyclifa. Do Husova vězení také nechala předvolat řadu svědků, kteří však Husovi jen přitížili. I když se Hus podle svých omezených možností bránil pokusům obvinit jej z kacířství seč mohl, ničeho výrazného za řadu měsíců nedosáhl.¹¹

O síle jeho osobnosti pak vypovídá, že podobně jako v exilních letech v Čechách, tak ani v kostnickém vězení betlémský kazatel nezapomínal na laiky a na možnosti jejich duchovního růstu. I když neměl k dispozici knihy, na žádost svých žalářníků italského původu z řad papeže Jana XXIII. sepsal koncem února a počátkem března pro jejich soukromou četbu sedm kratších vykládů převážně s pastoračním zaměřením, na témata jako manželství, pokání, přijímání eucharistie apod.

Hlavní snahou betlémského kazatele ovšem bylo získat možnost svobodného slyšení před koncilem, při němž by se obhájil ze všech nařčení. Zásluhou soustavného tlaku českých, ale i polských šlechticů se mu je podařilo získat na počátku června 1415, i když rozhodně ne v té podobě, jakou si představoval. O svobodě projevu přirozeně nemohlo být řeči. Na programu

⁹ Nad dosahem těchto vernakulárních teologických děl se nověji zamyslela Pavlína RYCHTEROVÁ, *The Vernacular Theology of Jan Hus*, in: *A Companion to Jan Hus*, pp. 170–213.

¹⁰ Srov. Ansgar FRENKEN, *Das Konstanzer Konzil*, Kohlhammer: Stuttgart, 2015.

¹¹ V návaznosti na bádání Jiřího Kejře se nověji k průběhu Husova procesu vyjádřil Thomas A. FUDGE, *The Trial of Jan Hus: Medieval Heresy and Criminal Procedure*, Oxford University Press: New York, 2013.

Husova prvního slyšení byla četba žalobních článků a svědeckých výpovědí. Pro velké emoce a z nich plynoucí hluk bylo však další jednání odročeno na 7. června. Druhému Husovu slyšení již předsedal sám král a výslech vedl přední francouzský teolog a kardinál Petr d'Ailly. Jednání se točilo kolem Jana Wyclifa a toho, do jaké míry Hus zastával jeho myšlenky, které církve považovala za bludné.

Při posledním slyšení 8. června bylo Husovi předloženo 39 článků údajně vybraných z jeho spisů *O církvi*, *Proti Pálčovi* a *Proti Stanislavovi*. Články byly čteny nahlas a teprve až nyní byly srovnávány se zněním příslušných míst v Husových knihách. Hus byl vyzván, ať se bez dalších průtahů plně poddá koncilu a přistoupí na odvolání obecného rázu. Mistr Jan ale stále trval na možnosti své výroky osvětlit při dalším slyšení a na paušální odvolání, které by mu připisovalo, byť jen nepřímo, hájení nějakých bludů, nepřistoupil. V danou chvíli ovšem došla trpělivost i samotnému králi a sám stranou nabádal koncilní Otce, ať vzpurného Čecha pošlou raději na hranici.

Koncilní komise sice ještě počet žalobních článků zredukovala na 30 a betlémský kazatel k nim mohl připojit i velmi stručné odpovědi, to však byla již jen labutí píseň s jasným koncem. Tragičnost celého dramatu podtrhla Husova žádost, aby ho vyzpovídal jeho bývalý přítel Štěpán z Pálče. Ten to sice odmítl, ale svého kolegu ze studií v cele navštívil. Dojemné a emocemi nabyté setkání vzniklé příkopy ovšem nezahladilo. Na konci června Hus vyhotovil sérii listů na rozloučenou. Mezi adresáty nechyběla česká královna Žofie, kterou nabádal, aby byla pevná v pravdě. Znovu dal jasně najevo, že nechce uznat za bludné články, které nebyly správně vybrány z jeho spisů a že nechce ani odpřisáhnout ty články, které mu byly připsány falešnými svědky.

Protože jakékoli další přemlouvání Husa, aby přece jen ustoupil, se ukázalo marné, přišlo 6. července definitivní rozuzlení. Husovi byl v jeho přítomnosti předčten rozsudek i s výčtem jeho 30 bludných článků, včetně výpovědí některých svědků. Chybět ovšem nemohlo ani připomenutí podobně bludných článků Jana Wyclifa, na znamení, že Hus svým způsobem dobrovolně pyká i za něj. Pak již následovalo rituální odsvěcení sedmi biskupy a předání jeho osoby světskému soudu a katům. Popel Jana Husa, pro jedny mučedníka, pro jiné kacíře, pak sice pohltily vody Rýna, jeho odkaz však z lidské paměti nevymizel dodnes. Jak napsal významný německý historik Leopold von Ranke, teprve svou smrtí se Hus stal skutečně živým.¹²

II.

Jan Hus z dějin vychází jako veřejně činný intelektuál, morální vzor a především jako svědek živé víry v Ježíše Krista, i když podle mnohých své doby byl svědkem falešným. Osobnost Jana Husa byla formována vzájemným ovlivňováním dvou prostředí, která byla pro něj přirozená, prostředím pražské univerzity a kazatelny v Betlémské kapli. A protože od obou institucí se očekávalo hledání pravdy, jak té racionální, tak té spirituální, transcendentní, Husa jako pedagoga, teologa a veřejně činného reformátora církve vystihuje především jedno téma: a to hledání, nalézání, následování a bránění pravdy.¹³

Marně bychom hledali známější citát z Husova díla než jeho slavný výrok o pravdě z *Výkladu na vieru*: „Protož, věrný křesťane, hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti; nebť pravda tě vysvobodí od hříecha, od ďábla, od smrti duše a konečně od smrti věčné...“¹⁴ Zároveň ale také odcitujme v

¹² Leopold VON RANKE, *Weltgeschichte*, Bd. 9, Duncker & Humblot: Leipzig, 1888, p. 187.

¹³ Srov. Jiří KEJŘ, *Husova pravda*, in: *Theologická revue* 77 (2006), pp. 232–243. Základní přehled témat Husova myšlení nověji shrnul Peter HILSCH, *Die Theologie des Jan Hus*, in: Karl-Heinz BRAUN, Matahias HERWEG, Hans W. HUBERT, Joachim SCHNEIDER und Thomas ZOTZ (edd.), *Das Konstanzer Konzil 1414 – 1418. Weltereignis des Mittelalters. Essays*, Theiss Verlag: Stuttgart, 2013, pp. 87–91 a snad až příliš ve stopách Vlastimila Kybala Martin CHADIMA, *Mistr Jan Hus: Člověk, teolog, mučedník*, Česká biblická společnost: Praha, 2014. Spíše z hlediska moderní katolické teologie se pak pro změnu v návaznosti na teze Paula De Vooghta (nejen) k Husovi jako teologovi vyjádřil Ctírad V. POSPÍŠIL, *Husovská dilemata, Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří*, 2015. Bohužel se však omezil více méně jen na problematiku eucharistie.

¹⁴ Mistr Jan HUS, *Výklad na vieru*, in: *Mistr Jan Hus, Výklady, Magistri Iohannis Hus Opera omnia* 1, ed. Jiří Daňhelka, Academia: Praha, 1975, p. 69, l. 42–47.

českém překladu slova, která pronesl roku 1410 na univerzitě při obraně díla Jana Wyclifa: „Od začátku svého studia jsem si vytyčil zásadu, že kdykoli v něčem poznám mínění správnější, radostně a pokorně upustím od mínění předešlého, věda, že to, co víme, je zcela nepatrným zlomkem toho, co nevíme, jak praví Themistius.“¹⁵ Při téže příležitosti pak Hus vyřkl také záměr, že poznanou pravdu Písma chce hájit až do smrti a opřel se při tom o známý verš z apokryfní 3. knihy Ezdrášovi, že pravda zůstává a vítězí navěky (*Et veritas manet et invalescit in eternum*).¹⁶

Pro Husa jako křesťana i intelektuála tak byla pravda a zápas o ni určujícím horizontem jeho života a tím byl pro své okolí přitažlivý i nebezpečný zároveň, a tím ostatně přitahuje, ale i pobuřuje dodnes.

Je příznačné, že kritické bádání o Janu Husovi docenilo pravdu jako princip jeho myšlení, jeho osobnosti a konečně i jako klíč k jeho soudnímu procesu zvláště až v posledních desetiletích. Až do 60. let 20. století totiž převažoval názor, že Hus pravdou míní především spravedlnost a že to byl tedy především mravní ideál, co hnalo Husa do jeho sporů.¹⁷ Přelomem byla až studie o pojetí pravdy v Husově myšlení z pera historického teologa Amedeo Molnára z roku 1965.

Molnár přesvědčivě doložil, že „Husovou pravdou“ z *Výkladu na vieru* je zcela jistě osvobozující pravda Boží, identická s osobou a dílem Ježíše Krista. Pravda je totiž u Husa zasazena do christocentrického kontextu Janova evangelia již v jeho univerzitním výkladu Žalmů z let 1405–1407.¹⁸

Vlastní teologické jádro Husova pojetí lze ovšem dohledat až v jeho komentáři k již zmíněné základní učebnici středověké teologie, k *Sentencím* Petra Lombardského. Zde stojí v čele Husova myšlení o pravdě Kristovo vtělení neboli inkarnace. Teprve to, že se Bůh stal člověkem, činí pochopitelnou nestvořenou a věčnou pravdu z Trojice. A protože Kristova humanita, jeho lidství, může být dále předmětem lidského poznání, etické nasazení při následování Krista (tzv. *imitatio Christi*) je současně aktem poznání této věčné božské Pravdy.¹⁹ Pro Jana Husa tak poznání pravdy bez upřímného následování Krista není možné. A je jedno, zda dané poznání plyne z Bible, z rozumu či ze zkušenosti, neboť rozum, víra a z ní plynoucí skutky se v Husově myšlení navzájem nevylučují.²⁰

Husovo christocentrické myšlení opřené o texty Jana Wyclifa mělo i závažné eklesiologické důsledky. Ve svém spisu *O církvi* betlémský kazatel jasně zdůraznil, že jedinou skutečnou hlavou „svaté katolické církve“ (*sancta ecclesia catholica*) je Ježíš Kristus, jíž ale právě proto přináležejí jen okruh jeho vytrvalých věrných, který obstojí u Posledního soudu. Z hlediska věčnosti (vševědoucí božské mysli) tak lze na jedné straně mluvit o předurčených ke spasení (ti, co obstojí – *praedestinati*) a zároveň o těch, co jsou předzvěděni k zatracení (ti, co neobstojí – *praesciti*). Hus o tom mluvil především proto, aby ukázal, že nikdo si nemohl být zcela jist, jak nakonec u Soudu skončí, ani papež ne, a proto nemůže být a priori hlavou „svaté katolické církve“ a kardinálové jejím tělem, jak tvrdili jeho odpůrci.²¹ Takto polemicky determinovaná, ne příliš konsekventní a výrazně wyclifská teorie²² v Husově případě ale tím

¹⁵ Iohannes HUS, *Defensio libri de Trinitate*, in: *Magistri Iohannis Hus Polemica*, *Magistri Iohannis Hus Opera omnia* 22, *Corpus christianorum – continuatio mediaevalis* 238, ed. Jaroslav Eršil, Brepols: Turnhout, 2010, p. 26, l. 26–30. Ačkoliv to v edici není značeno, jedná se o parafrázi podobného Wyclifova výroku z *De universalibus*; juxtapozici obou míst uvádí Johann LOSERTH, *Hus und Wicliff. Zur Genesis der hussitischen Lehre*, Tempsky – Freytag: Prag–Leipzig, 1884, s. 225–226.

¹⁶ Srov. Iohannes HUS, *Defensio libri de Trinitate*, p. 32, l. 189–194.

¹⁷ Srov. Dušan COUFAL, *Jan Hus als Wahrheitsprediger (Forschungsstand)*, in: Andrea STRÜBIND, Tobias WEGER (edd.), *Jan Hus. 600 Jahre Erste Reformation*, München, 2015, pp. 33–42 (v tisku).

¹⁸ Iohannes HUS, *Enarratio Psalmorum*, Ps. 116,2, p. 138.

¹⁹ Srov. Iohannes HUS, *Super IV Sentenciarum*, ed. Václav Flajšhans, *Spisy M. Jana Husi* 4–6, J. Bursík: Praha, 1904, p. 375: „Ipse quidem unigenitus Dei Filius, factus homo, reddidit se homini imitabilem, cognoscibilem et amabilem.“

²⁰ Srov. Amedeo MOLNÁR, *Réflexion sur la notion de vérité dans la pensée de Jean Hus*, in: *Listy filologické* 88 (1965), pp. 121–131.

²¹ Srov. *Magistri Iohannis Hus Tractatus de Ecclesia*, ed. S. Harrison Thomson, W. Heffer and Sons: Cambridge, 1956.

²² Nicméně otázky kolem poměru *congregatio fidelium* ke *congregatio predestinatorum* a jeho místě ve vývoji

spíše nedokázala zastínit jeho touhu po autentické křesťanské praxi v církvi bojující. I v *De ecclesia* Hus opakuje, že Kristus se vtělil proto, aby přišel pozemskou část církve učít, jak jej má jako jeho žárlivá nevěsta následovat.²³

Proto také podle Jana Husa v církvi a křesťanské společnosti plně postačuje, pokud se člověk řídí Kristovým zákonem, neboť ten je řídící pravdou člověka (*veritas directiva hominis*).²⁴ V sedmnácté kapitole spisu *O církvi* ostatně Hus ve čtyřech bodech nastínil, o co jde jeho „straně“, takto: „*Naše strana nemá v úmyslu svádět lid od pravé poslušnosti, ale aby byl lid jeden, svorně spravovaný zákonem Kristovým. Za druhé je záměrem naší strany, aby antikristovská ustanovení neohlupovala lid nebo jej neoddělovala od Krista, nýbrž aby poctivě vládl zákon Kristův... Za třetí ...aby duchovenstvo žilo poctivě podle evangelia Ježíše Krista a zavrhlo okázalou nádheru, lakotu a zhýralost. A za čtvrté..., aby církev... sestávala poctivě ze složek, které ustanovil Hospodin, to jest z kněží Kristových, kteří zachovávají jeho zákon v čistotě, ze světských pánů, kteří donucují zachovávat nařízení Kristovo, a z obecného lidu, který oběma těmito složkám slouží podle zákona Kristova.*“²⁵

To je Husův ideální model pozdně středověké církve i společnosti, v němž pak zcela přirozeně Kristův zákon (pravda řídící člověka) má co do činění s poslušností. Tato trojice – pravda, zákon a poslušnost – je pak ideovou červenou nití Husovy kauzy. Betlémský kazatel byl totiž právě na tomto základě přesvědčen, že ti duchovní, ale i světští představení, kteří nenásledují Krista a neřídí se jeho zákonem, ale žijí ve smrtelném hříchu (a nejsou tudíž schopni rozpoznat pravdu), svůj úřad v danou chvíli zastávají nenáležitě a nespravedlivě (*non digne et iuste*), a proto žádný křesťan, jeho nevyjímaje, není povinován se jejich nařízeními řídit.²⁶

Pak ovšem Hus musel skončit, tam kde skončil. Na jedné straně soudobé autority Husovy názory a činy považovaly za hrozbu pro celou společnost a její stabilitu.²⁷ Na straně druhé Hus sám se netajil dlouhodobě tím, že obrana pravdy souzní s Kristem, ať již v podobě nerespektování zákazu kázání v Betlémské kapli, četby Wyclifových knih či kritiky odpustkové buly, je naopak činem církvi a společnosti prospívajícím, s nímž je ochoten po vzoru apoštolů svázat i oběť nejvyšší.²⁸ Kostnická hranice tak stojí v logice pojetí pravdy obou zúčastněných stran.

Celý Husův příběh je tak především o krizi autorit v církvi i ve společnosti a hledání autorit nových, nezpochybnitelných. Právě proto měl Hus svého času potřebu rozhodnutí arcibiskupa, papeže či pražských profesorů teologie konfrontovat s Biblií, zjevením, rozumem a zkušeností a dokonce je stavět i nad ně.²⁹ Tyto kategorie byly samy o sobě tradiční. Ovšem v

Husovy eklesiologie nebyly zatím uspokojivě vyřešeny, srov. Matthew SPINKA, *John Hus' Concept of the Church*, Princeton University Press: Princeton, 1966, p. 253; viz také Alexander Patschovsky, *Ekklesiologie bei Johannes Hus*, in: Hartmut Boockmann, Bernd Moeller, Karl Stackmann (edd.), *Lebenslehren und Weltentwürfe im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit*, Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen 1989, pp. 370–399.

²³ Magistri Iohannis HUS *Tractatus de Ecclesia*, p. 9–10.

²⁴ Iohannes HUS, *De sufficientia*, in: Ioannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorvm Christi Historia et monvmenta Pars prima, Norimbergae 1558, f. 45v. K tomu nověji Martin DEKARLI, *Od pravidla (regula) k zákonu (lex), od nápravy k reformě: doktrinální analýza transformace principů myšlení rané české reformace (1392–1414)*, in: Petr HLAVÁČEK et al., *O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace. K počtě Davida R. Holetona*, Filosofia: Praha, 2013, pp. 39–58.

²⁵ Magistri Iohannis HUS *Tractatus de Ecclesia*, pp. 148–149.

²⁶ Srov. Husovu obhajobu 15. Wyclifova článku „Nullus est dominus civilis, nullus est prelat, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali“ v *Defensio articulorum Wyclif*, in: Magistri Iohannis Hus *Polemica*, pp. 224–255, a k ní Ferdinand SEIBT, *Nullus est Dominus*, in: Friedrich PRINZ, Franz-Josef SCHMALE, Ferdinand SEIBT (edd.), *Geschichte in der Gesellschaft. Festschrift für Karl Bosl zum 65. Geburtstag*, Stuttgart 1974, pp. 393–408.

²⁷ Srov. např. list kancléře pařížské univerzity Jana Gersona z roku 1414, in: *Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia, quae partim adhuc inedita, partim mendose vulgata, nunc ex ipsis fontibus hausta*, ed. František Palacký, Tempsky: Praeae, 1869, pp. 527–528.

²⁸ Srov. např.: IOHANNES HUS, *De libris hereticorum legendis*, in: Magistri Iohannis Hus *Polemica*, pp. 1–22. nebo JAN HUS, *Knížky proti knězi kuchmistroví*, in: *Mistr Jan Hus Drobné spisy české, Magistri Iohannis Hus Opera omnia 4*, ed. Jiří Daňhelka, Academia: Praha, 1985, pp. 321: „...já pak vida, že pravda božie nemá místa u papeže, odvolal jsem svou při pánu bohu...“

²⁹ Srov. Iohannes HUS, *Defensio articulorum Wyclif*, p. 212–213.

době, kdy si Petrův stolec nárokovaly hned tři hlavy církve, kdy byl v zemi slabý král a kdy získat faru bylo spojeno s nemalými finančními částkami, bylo jen otázkou času, kdy dojde k otočení uvedených norem proti těm, kteří jimi měli původně vládnout.

V literatuře se lze setkat s názorem, že Husovo chápání pravdy je nesmlouvavé, absolutní a svým způsobem netolerantní a v důsledku postavilo hráz vzájemnému dorozumění s jeho protivníky.³⁰ Někdy také bývá považována raná česká reformace 15. století ve světle Lutherovy teologické distinkce mezi zákonem a evangeliem zvláště ve své praxi za zákonickou.³¹ Takto to skutečně z teologického nadhledu může působit, je to však do jisté míry hodnocení ahistorické. Alespoň část české společnosti Husovy doby přímo prahla po nezpochybnitelné duchovní autoritě a tu našla právě v Kristově zákoně obsaženém v Bibli, který jí poskytoval směrovky k duchovní svobodě.

To, že vtělený Kristus a jeho zákon je řídící pravdou křesťanů všech dob a věků, bylo pro Husa maximálně objektivním a bytostně zavazujícím principem. Z něho čerpal duchovní svobodu a jistotu, jemu podřídil své svědomí a v něm i umřel. Jan Hus při všech svých nedostatcích, slabostech a zaujatosti chtěl celou svou bytostí odkazovat k tomu, co ho přesahuje a co je trvalejší než smrt, včetně té jeho. Nebál se ideálů a trvalých hodnot, neboť zápasil o to žít v pravdě s velkým i malým „p“ a toto jeho úsilí provokuje a vede k zamyšlení dodnes.

³⁰ Srov. KEJŘ, Husova pravda, p. 236–237; id., Jan Hus známý i neznámý (Resumé knihy, která nebude napsána), Praha 2009, p. 72.

³¹ Srov. Martin WERNISCH, Husitství. Raně reformační příběh, L. Marek: Brno, 2003, pp. 28–29.